

Що таке хороший фільм?

ВІКТОРІЯ СЕМЕНОВА

22 СІЧНЯ 2020

«Тримати в недоступному для дітей місці» – цей напис на лікарських засобах знайомий кожному дорослому. Та засоби небезпечними робить не він, а неспроможність дитини усвідомити, що неправильне використання ліків може загрожувати її життю та здоров'ю. Приблизно так папа Пій XI пише в опублікованій 1936 року енцикліці «*Vigilanti Cura*» про фільм і його вплив на людину, передусім молодь.

Фото: Walker Evans

Небезпеку становить не так зміст рухомих картинок, як непідготованість людини адекватно осмислювати їх і слабкість волі, що заважає відкинути неприйнятний зміст. Папу непокоїть не сам винахід кінематографу (навпаки, його Пій XI оцінює дуже високо), а одвічна проблема немінності людської природи – наслідок первородного гріха.

Заходи безпеки

Кіно має бути «дієвим інструментом для виховання і розвитку людей», тому папа схвалює ініціативи – як католицькі (духовенства і світських), так і інших релігійних спільнот – щодо створення комісій, які радять кінематографістам використовувати у фільмах біблійні сюжети та творчість національних літературних класиків. Він наголошує на обов'язку душпастирів, передусім єпископів, досліджувати фільми та пропонувати до перегляду лише ті, що впливають на людину позитивно, виховують у ній чесноти й допомагають їх практикувати. Також душпастирі мають щороку «отримувати від свої вірних присягу про те, що вони не ходитимуть на фільми, що зневажають істину та християнську моральність» (на той час її вже складали американські католики). У цьому немає нічого протиправного, адже присяга – це вільний, свідомий і добровільний акт волі; під моральним або фізичним тиском вона недійсна. Отже, присяга, якої бажав папа, була лише декларацією послуху й католицької свідомості. Готувати до цього вірних єпископи мали у співпраці з батьками.

Іще одна вимога до єпископів – щороку оцінювати нові фільми за категоріями від «дозволених для всіх» до «поганих самих в собі» (у 1930-х роках зробити це було легше, ніж сьогодні) та публікувати такі переліки в католицькій пресі. Енцикліка пропонує укласти загальносвітовий список уже оцінених фільмів, а за потреби уточнювати його залежно від локальних умов. Потрібні й парафіяльні кінотеатри, фільми до яких мають обирати кваліфіковані спеціалісти – неодмінно під наглядом спеціально призначеного священника. Це, з огляду на кількість у світі католиків, свідомих своїх християнських обов'язків та охочих до перегляду якісних у всіх сенсах фільмів, мало б спонукати виробників продукувати саме таке кіно. Відсоток фільмів, які треба «тримати в недоступному для дітей місці», через низький попит зменшився б, а справді хороших, навпаки, зріс би.

До чого тут моральність?

На початку XX століття промисловість, особливо в Америці, активно розвивалася. Зворотним боком індустріального прогресу була багатогодинна й низькооплачувана тяжка праця переважної більшості дорослого населення, а подекуди й дітей. Потребу відпочинку робітники задовольняли, зокрема, у кінотеатрах. Було очевидно, що кіно спрямоване не до «окремої особи, а до множини осіб», а отже, до того, що спільне усім людям: емоцій, розуму, волі.

Проблема лише в тому, що розслаблений у стані відпочинку або просто перевтомлений (не кажучи вже про несформований дитячий) розум не здатен до зусиль, потрібних, аби проаналізувати зміст, форму й сенс фільму. Утім, із педагогічного погляду, відпочинок не зупиняє виховного процесу, а просто надає йому іншої форми, тож формаційний вплив кіно залишається незаперечним.

Зрозуміло, що виробництво фільму, який буде одночасно твором мистецтва, виховним засобом і гідною людини розвагою, вимагає «зусиль, здібностей та іноді поважних коштів»; а певний тип людей усе одно легше зацікавити стрічкою, яку знімали «з наміром розбурхати пристрасні й низькі інстинкти, що дрімають у людському серці». Саме тому Пій XI схвалює ініціативу американських єпископів, які заснували «Лігу пристойності» – організацію, що мала на меті цензурувати кінопродукцію, оцінюючи її з погляду моральності, а також за потреби закликати католиків до бойкоту неморальних фільмів. Він висловлює сподівання, що ця ініціатива буде життєздатнішою за «Кодекс Гейса» 1930 року – невдалу спробу голлівудських кіновиробників узяти на себе добровільні зобов'язання щодо морального блага глядачів. Кодекс передбачав, що фільмів, які принижують моральність глядачів, дискредитують людське й натуральне право або заохочують до їх порушення, просто не зніматимуть. Папа з прикрістю вказує, що це виявилось занадто складним завданням.

Твір мистецтва й засіб формації

Фільм, підказує енцикліка, – це мистецький твір, форма відпочинку, засіб навчання й виховання. Формаційну силу кіно складно переоцінити: «Сила кінематографу полягає в тому, що він промовляє живими й конкретними образами, які розум сприймає з задоволенням і без утоми. Навіть найгрубіші й найпримітивніші розуми, які ні вміють, ні бажають докладати зусиль, необхідних для абстрактного чи дедуктивного мислення, легко і з задоволенням занурюються в кіно. Замість зусиль, яких вимагає читання або слухання, фільм пропонує тривалу приємність від перегляду конкретних, можна сказати, живих картинок». Тому папу непокоїть низька якість кіно як мистецького твору – *artis munus*. Та й формаційні засоби мають бути достатньо вишуканими, щоб становити прозорий і зрозумілий знак невидимої досконалості сотвореного світу, бо тільки його людина здатна пізнати чуттями. Педагоги добре розуміють, що якісні й гарні речі допомагають дитині виховати смак, налаштовують її природну навігацію на правильний шлях, а бридкі – спотворюють сприйняття реальності та збивають з маршруту. Кіно – не виняток.

Та з усього, про що йдеться в енцикліці «*Vigilanti Cura*», сьогодні найважливіше одне: проблема не у фільмах, а в самих католиках. Одні католики занедбують виховну місію щодо своїх дітей, інші – місію формації вірян, треті – місію служіння братам і сестрам в обраному професійному

напрямку (скажімо, кіновиробництва), й усі – самоформацію. Фільми є такі, які є, і те, «хороші» вони чи «погані», позитивно впливають на людину чи негативно, залежить від того, чи її емоційна сфера впорядкована, інтелект вишколений, смак виплеканий, воля натренована, сумління сформоване. Оцінювання фільмів за категоріями чи складання присяг не гарантує того, що чесноти зміцніють, а вади зникнуть. Це лише рекомендація, а користуватися нею чи ні, кожен вирішує сам. Не захистить і парафіяльний кінозал, особливо за наявності інтернету й кабельного телебачення. Перефразовуючи Шекспіра, увесь світ – кінозал, і Церкві, по суті, залежить на моральності всіх «глядачів». Ті ж із них, хто докладає зусиль до власного вишколу, самостійно практикує чесноти, розвиває інтелект і забезпечує його першість над емоціями, постійно шукає істину, – це і є католики. Для них кожен фільм буде хорошим, бо становитиме засіб формації, виховання природної здібності відрізняти добре й вибирати його.

ВІКТОРІЯ СЕМЕНОВА

22 СІЧНЯ 2020

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line 284